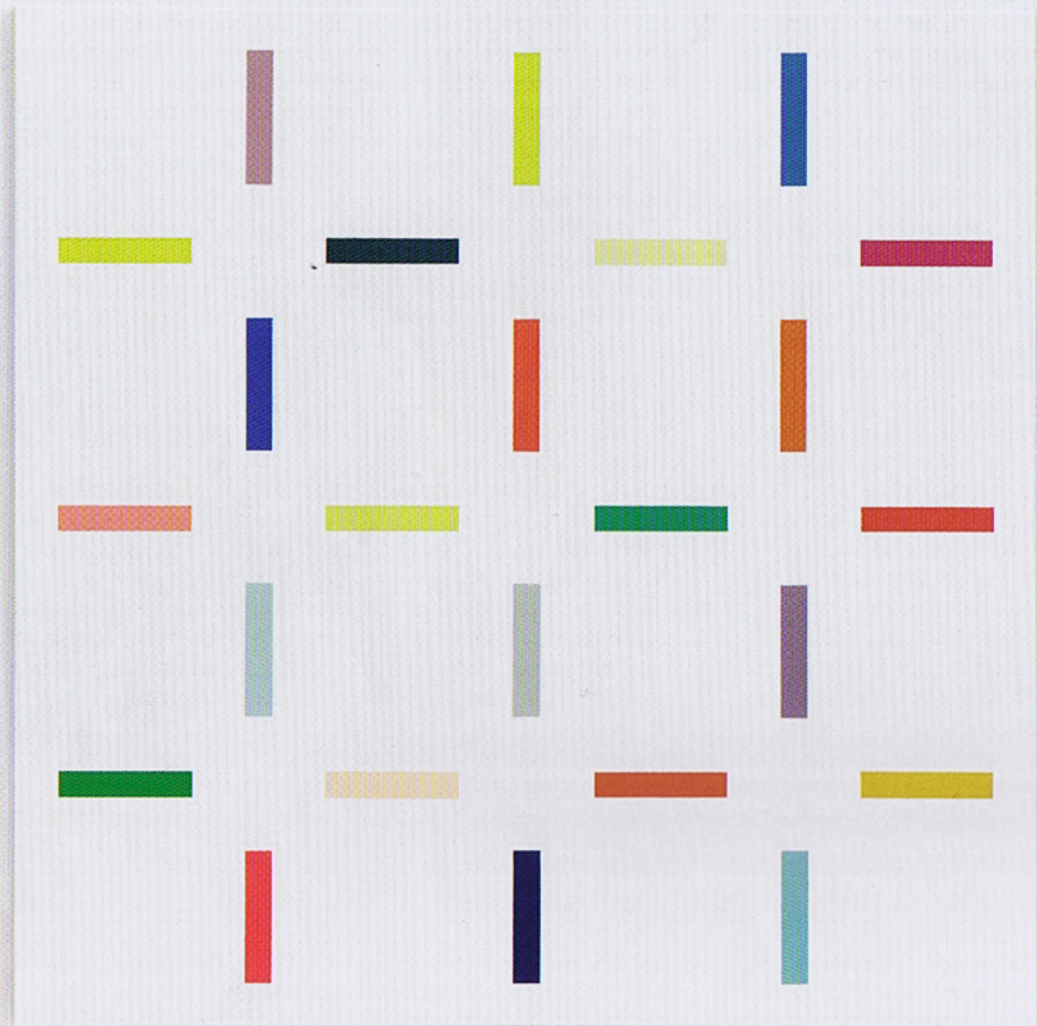

Kleurstaafjes en monochrome bolletjes openen werelden

Steven Aalders, *Celestial Chart (White 2)*, 2009, oil on linen, 110 x 110 cm, Private Collection Chicago, USA

De ene schildert kleurstaafjes op witte of zwarte doeken en de ander schildert kleine en grote bolletjes op monochrome doeken. Dat zou de conclusie kunnen zijn van de tentoonstelling *For Philip Guston*, die op het moment in De KetelFactory te zien is. Ook al is dit waar, daarmee wordt het werk van Steven Aalders en Ton van Os tekort gedaan. Het gevaar bij het bekijken van abstracte kunst is dat je al snel denkt te weten wat er te zien valt en het daarbij laat. Maar alleen diegenen die wat langer stilstaan kunnen zich laten meeslepen naar hele werelden die er achter schuil gaan. Dat geldt ook voor de minimale muziek van Morton Feldman, die voor beide schilders een inspiratiebron is en op de tentoonstelling via een draadloze koptelefoon te horen is. Kortom, deze tentoonstelling is niet voor de snelle kunstconsument. En dat is maar goed ook, want een kunstconsument, ook maar een mens, moet af en toe tot rust komen en weer kunstbeschuwer worden en zich verwonderen. En voor de doorzetters en de gelukkige eigenaren van een kaartje wordt de compositie *For Philip Guston* van Morton Feldman door het Ives Ensemble ten gehore gebracht. Het duurt meer dan vier uur! Dat is bijna twee keer de Mattheus!

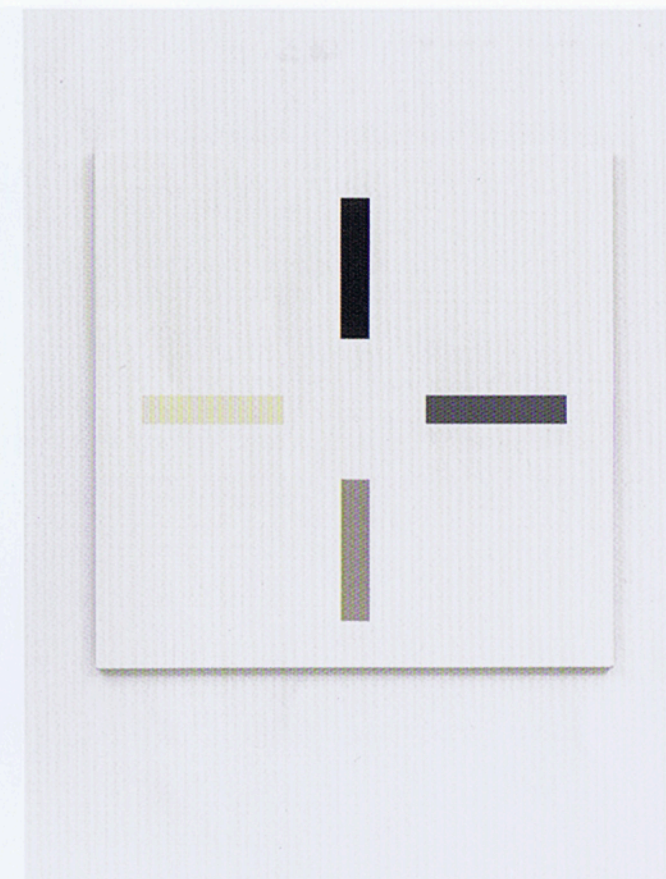
tekst: Froukje Holtrop

foto's: De KetelFactory

Er zijn nu zo veel namen de revue gepasseerd, dat we even moeten weten wie wie is en hoe de verhoudingen liggen. Wie is Philip Guston? Guston (1913-1980) was een Amerikaanse schilder die in de jaren 1950 furore maakte als abstract expressionist. Samen met Jackson Pollock, Willem de Kooning, Mark Rothko en anderen vertolkten de abstract expressionisten met hun kleurrijke doeken de vrijheid van Amerika. Zij bestormden het internationale kunstpodium en zorgden ervoor dat New York de hoofdstad werd van de kunstwereld. En vooruitstrevende componisten zoals John Cage en Morton Feldman waren bevriend met de schilders. Zo waren Philip Guston en Morton Feldman ook bevriend. In 1970 kwam daar verandering in, toen Guston radicaal van stijl veranderde. Van abstracte schilderijen die gingen over verf en doek ging hij over tot meer figuratief, cartoonesk werk, waarmee hij commentaar leverde op de politiek en de maatschappij. Het is niet meer goed gekomen met de vriendschap. Dat het hun wel aan het hart ging, blijkt uit een portret dat Guston van Feldman maakte in 1978 en uit het stuk *For Philip Guston* dat Feldman in 1984 componeerde.

Geïnspireerd door de abstract expressionistische schilders wilde Morton Feldman ook de muziek bevrijden van de traditionele manier van muziek schrijven. Daar waar de schilders zich concentreerden op de materie, op pigment en structuur van verf, onderzocht de componist de waarde van de noot, of een serie noten, en de expressieve kracht van de resonantie. Hij laat een toon horen, laat er een andere op volgen, herhaalt de oorspronkelijke toon en laat weer een andere horen en herhaalt de oorspronkelijke toon. Alsof hij je de noot van alle kanten wil laten zien. Een soort wetenschappelijk onderzoek. Maar steriel is het niet. De herhaling en variatie creëren een stemming, een atmosfeer. En roepen eerder associaties op met oosterse meditatieve muziek.

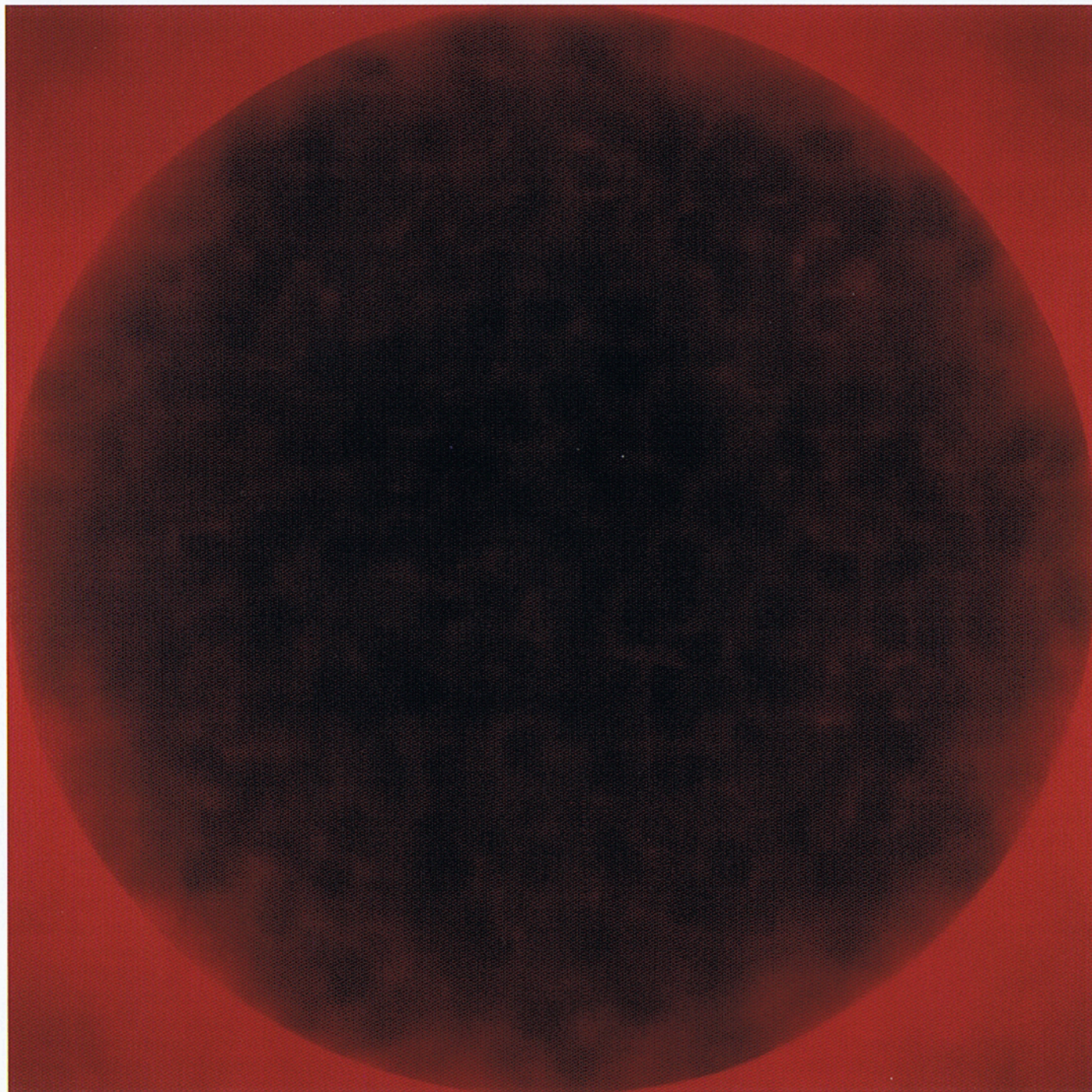
De compositie van Feldman *For Philip Guston*, geschreven voor fluit, piano en percussie, bestaat uit twee delen. Het eerste deel wordt eigenlijk in het tweede deel herhaald, maar dan net wat anders. Alsof het gaat over de tijd van de vriendschap en de tijd erna. En dit inspireerde de schilder Ton van Os (Rotterdam, 1941) tot het maken van het schilderij 'A Broken Painting MF/PHG LXVIII'. De gebroken vriendschap verbeeld in een gebroken schilderij. Het schilderij bestaat net als de compositie uit twee delen, die elk hetzelfde laten zien. 'Maar het linkerdeel is van goud, geïntensiveerd licht

Steven Aalders, *Cardinal Points (White and Black)*, 2009, oil on linen, 110 x 110 cm, courtesy Slewe Gallery, Amsterdam

en in dit deel overdenkt Feldman de tijd van zijn vriendschap met Guston. Het rechterdeel laat hetzelfde zien, maar dan in zilver, waar het licht uit verdwenen is, en hier overdenkt de overleden Guston de tijd van zijn vriendschap met Feldman', vertelt Van Os bij het werk middenin de tentoonstelling in De KetelFactory. In het platte vlak heeft Van Os als in een telraam talloze bolletjes geschilderd. De bolletjes zelf hebben de illusie van diepte, maar in verhouding tot elkaar bevinden ze zich in het zelfde vlak. 'Net als notenbolletjes op een partituur', licht Van Os toe. Maar in tegenstelling tot muzieknoden zijn ze echt rond en verschillend van formaat. De bolletjes lijken kleine planeetjes. De bolletjes gaan niet over de rand van het doek, maar komen er wel erg dichtbij, waardoor de suggestie gewekt wordt dat het buiten het doek verder gaat. Dat het zelfs de diepte in gaat wordt gesuggereerd door de donker aflopende banen aan weerszijden van het tweeluik. Alsof het schilderij zelf een universum is. Herhaling en variatie speelt ook in het werk dat Van Os al meer dan tien jaar aan Morton Feldman wijdt een belangrijke rol. Het Romeinse getal LXVIII in de titel doet vermoeden dat dit werk uit 2006 het 68ste schilderij in de serie is.

Zowel Van Os als Aalders brengen een universum in kaart, maar elk op een eigen manier. Van Os laat je dat universum, die andere werkelijkheid, direct ervaren, terwijl Aalders die andere werkelijkheid meer als een gedachteconstructie oproept door het tonen van de gevonden onderliggende patronen en wetten.

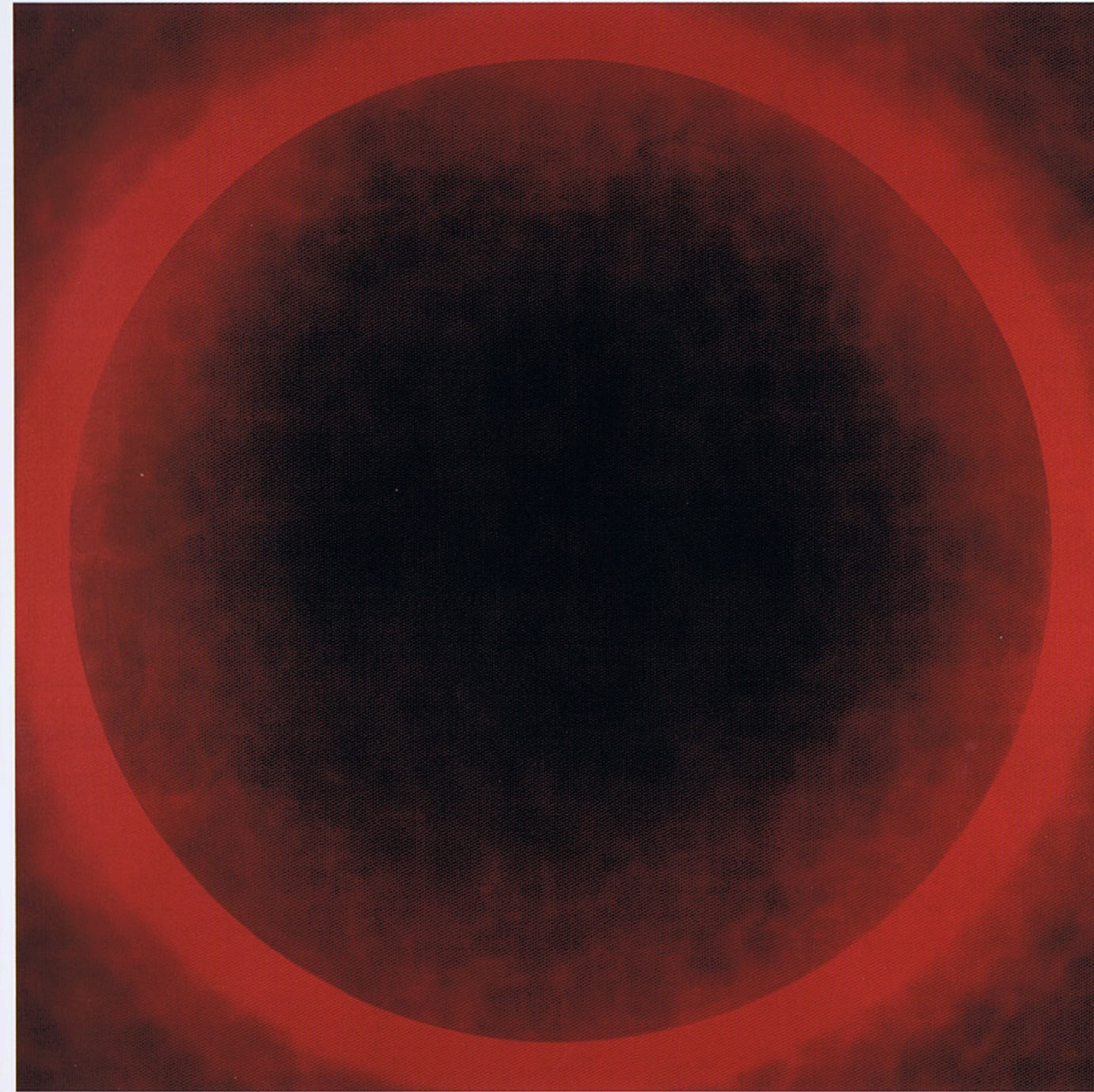

Ton van Os, waiting MF-LF XCII_0024

Een terugkerend thema is het bolletje. Van Os raakt er niet op uitgekeken. Bolletjes in verschillende maten en in verschillende kleuren zien we ook in het werk op de tentoonstelling in De KetelFactory. En inderdaad, deze vervelen absoluut niet. Ze hebben allemaal hun eigen sfeer en vragen hun eigen beschouwing. Maar de allermooiste is de grote rode. Een doek van twee bij twee, met een grote rode bol, die bijna aan de randen raakt, waarmee hij volgens sommigen op je af komt, maar volgens anderen juist heel veel diepte geeft. De bol is geschilderd in verschillende kleuren rood, die heel geleidelijk in elkaar overlopen. In tegenstelling tot de abstract expressionisten zijn de werken van Van Os zo glad geschilderd dat ze het materiële bijna overstijgen. Het grote formaat confronteert, intrigeert, doet je langer stilstaan en neemt je mee naar een andere wereld. Het is een waar altaarstuk. Voor Van Os is het ook een bijzonder werk. Het is nog niet zo lang dat hij zich aan grote rode doeken waagt. Zwart, wit en

grijs voerden de boventoon in zijn werk en een enkele keer goudgeel. 'Rood is heel heftig, ik begon met kleine schilderijen, maar de kleur vraagt om een grotere vorm', vertelt Van Os. 'De kleur is de drager van emoties, net als de instrumenten in een stuk muziek'. Van Os is een groot Feldmanfan. 'Ik luister veel naar het werk van Feldman en lees er ook veel over. En dan zijn er van die onderwerpen waar Feldman mee bezig is en dan vraag ik me af hoe je dat als schilder zou verbeelden.' Zoals Feldman destijds oplossingen voor zijn muziek vond in het werk van de schilders.

Hoe anders heeft het werk van Feldman invloed op de schilderijen van Steven Aalders (Middelburg, 1959). Terwijl Van Os meer in het verlengde zit van de abstract expressionisten, vindt het werk van Aalders meer zijn oorsprong in het werk van Mondriaan en de Minimal Art van Donald Judd. Aalders streeft in zijn werk naar eenvoud en helderheid, een tijdloze

Ton van Os, waiting MF-LF LXXXVII_0020

universele uitdrukking in een abstracte taal. 'Ongeveer twintig jaar geleden hoorde ik voor het eerst de muziek van Morton Feldman. Sindsdien heb ik tijdens het werk in het atelier vele uren geluisterd naar zijn rustige klanken. Feldmans composities zijn van een grote ingehouden emotie, zonder grote bewegingen, met kleine verschuivingen. Zoals hij zelf zegt, kun je ernaar luisteren, zoals je kijkt naar patronen op een oosters tapijt. Ook daarin wordt gebruik gemaakt van herhaling en variatie', vertelt Aalders in een interview. Aalders doet dat ook in zijn werk. Hij werkt vaak in series met veelzeggende namen als *cardinal points*, *orientation*, *vertical thoughts*, waarin hij een zelfde thema onderzoekt, waarbij variaties optreden in een vast patroon. Dat is ook te zien in het werk dat te zien is in De KetelFactory *Celestial Chart*. Aalders schilderde een raster van gekleurde rechthoekjes, die elkaar op de kruispunten niet raken, zowel tegen een witte als tegen een zwarte achtergrond. Ook Aalders zet het

oog aan het werk, zoals Feldman de luisteraar aan het werk zet. Aalders schildert een rechthoekje in een bepaalde kleur in combinatie met rechthoekjes in andere kleuren. En elke keer weer anders, alsof hij net als Feldman het gekleurde rechthoekje in een ronddraaiende vitrine zet en het van alle kanten wil laten zien. Maar in plaats van de resonantie kan Aalders gebruik maken van de optische illusie. Sommige staafjes stralen tegen een bepaalde achtergrond of in combinatie met andere kleurenstaafjes. En het merkwaardige fenomeen treedt op, dat de kruisingen, de verbindingspunten in het raster, die vierkant zouden moeten zijn er uit zien als rondjes. In de werken van Aalders is niet echt een logica te ontdekken, de kleuren lijken willekeurig bij elkaar gezocht, maar waarschijnlijk ligt er een kaderplan of een wiskundige formule aan ten grondslag. Niet voor niets heten zijn werken *Celestial Chart*, sterrenkaart of hemelkaart. Het brengt eveneens een universum in kaart.